

М.В. Чорна, д-р екон. наук
К.О. Головатюк, магістрант
В.Ю.Тарасенко, магістрант

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано необхідність застосування системного та процесного підходів під час формування інвестиційної політики торговельного підприємства. Визначено вплив сучасних особливостей розвитку вітчизняної торгівлі на інвестиційну політику підприємств роздрібною торгівлі. Уточнено технологію формування ефективної інвестиційної політики підприємств роздрібною торгівлі.

Обоснована необходимость применения системного и процессного подходов при формировании инвестиционной политики предприятия. Определено влияние современных особенностей развития отечественной торговли на инвестиционную политику предприятий розничной торговли. Уточнена технология формирования эффективной инвестиционной политики предприятий розничной торговли.

The article substantiates the necessity system and process approaches during formation of the investment policy of a commercial enterprise. The influence of contemporary peculiarities of domestic trade development on investment policy of retail enterprises was determined. The technology of efficient investment policy of retailers.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Значний динамізм сучасних економічних процесів, посилення різноспрямованого впливу чинників навколишнього середовища на розвиток підприємств, трансформаційні зміни в технологіях торгівлі, значна інформатизація суспільства, зростання вимог споживачів вимагають від торговельних підприємств нових стратегій розвитку. Якнайкраще забезпечення існуючих і нових потреб споживачів дозволить підприємствам роздрібною торгівлі бути конкурентоспроможними та успішними на сучасному ринку. Для реалізації цієї мети необхідно проводити виважену інвестиційну політику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблеми формування інвестиційної політики підприємства та управління інвестиціями зробили такі відомі вчені, як І. Бланк, С. Аптекар, Д. Норткот, А. Пересада, В. Хобта, Д. Черваньов, О. Ястремська та ін. [1–10]. Значна увага приділялась визначенню сутності та змісту інвестиційної політики підприємства, її мети та напрямів, принципів та підходів до її формування, систематизації джерел фінансування інвестиційних ресурсів тощо. Теоретичні засади сучасного вітчизняного інвестиційного менеджменту створив І. Бланк [1] та розвинули Д. Черваньов, О. Ястремська та ін. [6; 7]; питання управління інвестиційним процесом детально вивчив А. Пересада [4]; особливості розробки інвестиційної політики підприємства в умовах фінансово-економічної кризи дослідив О. Тодоряк [9]; галузеву специфіку під час оптимізації джерел фінансування розглянуто в працях Н. Власової, Л. Безгінової та ін. [11]. Специфіка функціонування сучасної вітчизняної економічної системи, пов'язана з особливостями посткризового розвитку, вимагає нових управлінських рішень. Тому виникає необхідність удосконалення відповідного теоретичного підґрунтя формування інвестиційної політики підприємств роздрібної торгівлі.

Мета та завдання статті. Метою статті є удосконалення технології формування інвестиційної політики підприємства роздрібної торгівлі. Для досягнення визначеної мети вирішено такі завдання: обґрунтовано необхідність застосування системного та процесного підходів під час формування інвестиційної політики підприємства; визначено вплив сучасних особливостей розвитку вітчизняної торгівлі на інвестиційну політику підприємств роздрібної торгівлі та уточнено технологію її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами теоретичного аналізу існуючих трактувань інвестиційної політики підприємства встановлено деякі відмінності. По-перше, у її визначенні. Так, якщо І. Бланк та Д. Черваньов розглядають інвестиційну політику підприємства як складову його інвестиційної або фінансової стратегії [1; 6], то В. Попков і В. Семенов акцентують увагу на тому, що інвестиційна політика – це, у першу чергу, формування стратегічних цілей інвестиційної діяльності підприємства [8]. По-друге, у цілеспрямованості. Одні науковці за мету здійснення інвестиційної політики ставлять забезпечення високих темпів розвитку підприємства та розширення його економічного потенціалу [1; 6], а інші – забезпечення фінансової стійкості діяльності підприємства [8].

Відзначимо, що виявлені відмінності швидше за все доповнюють одна одну та деталізують загальне визначення поняття. У

даному дослідженні будемо додержуватися позиції визнаного вітчизняного фахівця у сфері інвестиційного менеджменту проф. І. Бланка, який трактує інвестиційну політику підприємства як частину загальної стратегії розвитку активів підприємства, що полягає у виборі та реалізації найбільш ефективних форм реальних і фінансових його інвестицій із метою забезпечення високих темпів розвитку та розширення економічного потенціалу розвитку [1, с. 420]. Тобто, з одного боку, інвестиційна політика розглядається як частина (підсистема) системи більш високого порядку – загальної стратегії розвитку активів підприємства, що зумовлює доцільність застосування до її вивчення системного підходу; а з іншого як певна послідовність окремих дій щодо вибору та реалізації ефективних форм інвестицій, що обумовлює необхідність використання процесного підходу.

Під час формування інвестиційної політики підприємств роздрібної торгівлі необхідно додержуватися загальних принципів та вимог, а також урахувати специфічні особливості торговельної діяльності. Практично всі фахівці з інвестиційного менеджменту, а саме: І. Бланк, Д. Норткотт, А. Пересада В. Хобта, Д. Черваньов, О.Ястремська [1; 3-7] до основних принципів формування обсягу інвестиційних ресурсів відносять такі:

- принцип урахування перспектив розвитку інвестиційної діяльності, який визначає необхідність урахування всіх стадій інвестиційного процесу;

- забезпечення відповідності обсягу залучення інвестиційних ресурсів обсягу інвестиційних потреб підприємства відповідно до його інвестиційної політики;

- забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів із позиції ефективної інвестиційної політики – оптимальна структура забезпечує фінансову рівновагу підприємства під час здійснення інвестиційної діяльності в процесі реалізації його інвестиційної політики та сприяє зниження фінансових ризиків;

- забезпечення мінімізації витрат формування інвестиційних ресурсів із різних джерел фінансування;

- забезпечення високоефективного використання інвестиційних ресурсів у процесі інвестиційної діяльності.

До специфіки торговельної діяльності традиційно відносять наступне:

- задоволення потреб споживачів у товарах та послугах для особистого (кінцевого) споживання;

- низька фондомісткість торговельно-технологічного процесу внаслідок обмеженого переліку номенклатурних позицій необоротних активів, а також їх вартості, яка є набагато нижчою порівняно з

підприємствами інших галузей економіки, що зумовлює порівняно невеликий обсяг інвестицій;

- висока швидкість обороту капіталу порівняно з невеликою рентабельністю та короткий строк окупності вкладеного капіталу, що підвищує привабливість роздрібно́ї торгівлі для інвесторів;

- значний динамізм торговельної діяльності, швидка адаптація до змін кон'юнктури споживчого ринку та запитів споживачів;

- характерна структура капіталу: забезпечення додаткової потреби в оборотних коштах, яка зумовлена існуванням певного проміжку часу між надходженням товарів та їх реалізацією, як правило, за рахунок короткострокових кредитів та кредиторської заборгованості, що сприяє зменшенню рівня фінансової стійкості підприємств;

- наявність широкого асортименту та значна кількість постачальників у межах однієї асортиментної групи [12, с. 31].

Поряд із традиційними особливостями торговельної сфери на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки чітко простежується нова специфіка, зумовлена загальними тенденціями трансформації навколишнього середовища. У попередніх дослідженнях одним з авторів даної роботи визначено особливості та проблеми розвитку сучасної вітчизняної роздрібно́ї торгівлі [12, с. 180–182]. Розглянемо основні з них із позиції інвестиційної політики:

- зростання ролі роздрібно́ї торгівлі серед галузей національного господарства. Збереження такої тенденції може привести до зростання обсягу загальних інвестицій у сферу торгівлі;

- продовження процесу перерозподілу роздрібно́го ринку та територіальна диспропорція розвитку сприятиме спрямуванню інвестицій у ті регіони, де відзначається дефіцит торговельних об'єктів;

- розвиток роздрібно́го ринку за рахунок розширення мереж за загального невисокого рівня насиченості та дефіциту якісних торговельних площ та високих орендних ставок, а також незначна присутність нових форматів роздрібно́ї торгівлі на фоні активного розвитку та застосування новітніх технологій ритейлу сприятимуть активізації інвестиційної діяльності та створенню нових об'єктів;

- нерівномірність регіонального розповсюдження торговельних мереж – агресивне зростання регіональних операторів та пріоритетність розширення їх впливовості у своїх регіонах на сьогодні можливо приведе до їх розповсюдження по усій країні та, як наслідок, необхідності реалізації нових інвестиційних проєктів;

- активний розвиток власних торговельних марок (ВТМ) за зростання їх частки в загальному товарообороті сприятиме

спрямуванню інвестиційних ресурсів у проекти з розробки та просування продукції ВТМ;

– підвищення уваги до споживачів та впровадження програм клієнтської лояльності зумовлює інвестування інноваційних проєктів і програм клієнтської лояльності.

Торговельне підприємство як соціально-економічна система, з одного боку, прагне вижити та мати стабільне становище, а з іншого – розвиватися, самовдосконалюватися. У сучасних умовах спостерігається зміна парадигм від «спочатку виживання потім розвиток» до «виживання через розвиток» [13, с.18–19], а тому для формування виваженої інвестиційної політики торговельному підприємству необхідно враховувати не лише традиційні особливості, а й сучасну специфіку.

За результатами вивчення праць відомих учених-економістів, які займаються проблемами формування ефективної інвестиційної політики на рівні підприємства у тому числі й торговельного (І. Бланка, О. Ястремської, Д. Черваньова та ін.) сформулювало основні принципи, на яких має базуватися технологія формування інвестиційної політики торгового підприємства:

– інвестиційна політика торговельного підприємства є складовою частиною загальної стратегії розвитку активів підприємства, її цілі формуються відповідно до цієї стратегії та базової стратегії розвитку з урахуванням чинників навколишнього середовища;

– інвестиційна політика розробляється на тривалий період, може формуватися за окремими напрямками інвестиційної діяльності – реальне та фінансове інвестування, управління інвестиційними ризиками тощо;

– визначення об'єктів інвестування здійснюється методом відбору із сукупності альтернатив за певними критеріями (відповідності напрямкам інвестування, сучасним особливостям розвитку вітчизняної торгівлі, рівню прибутковості та ризику тощо);

– вибір джерел та методів фінансування інвестування здійснюється методом послідовного відбору з можливої (доступної) сукупності за критеріями оптимізації;

– інвестиційна політика має бути ефективною.

Ґрунтуючись на принципах системного та процесного підходів, прийнятому трактуванні інвестиційної політики підприємства, урахуваючи специфіку торговельної діяльності, сучасні особливості розвитку вітчизняної роздрібно торгівлі та їх вплив на інвестиційну діяльність, а також визначені принципи розробки інвестиційної політики (ІП) підприємств роздрібно торгівлі (ПРТ), виділено такі

блоки її формування: інформаційний, аналітичний, формування, оцінки ефективності, реалізації. У межах кожного блоку відокремлено конкретні етапи, послідовне виконання яких забезпечить формування ефективної інвестиційної політики (рис.).

За умови посткризового розвитку вітчизняної економіки на фоні дефіциту фінансових ресурсів однією з основних проблем формування інвестиційної політики торговельного підприємства є проблема пошуку джерел інвестування (джерел фінансування інвестиційних ресурсів). Відзначимо, що джерела формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються структурою капіталу, що склалася на підприємстві в процесі його господарської діяльності, а також вартістю залученого капіталу [6, с. 80]. Найчастіше в економічній літературі джерела формування інвестиційних ресурсів підрозділяють на три основні групи: власні, позикові й залучені [1].

До складу власних джерел відносять такі: частину чистого прибутку, спрямовану на розвиток виробництва; амортизаційні відрахування; раніше здійснені довгострокові фінансові вкладення, термін погашення яких настає в поточному періоді; реінвестована шляхом продажу частина основних фондів; іммобілізована в інвестиції частина оборотних активів. Серед позикових джерел виділяють довгострокові кредити банків та інших кредитних інститутів; емісії облігацій; цільовий державний кредит, спрямований на конкретний вид інвестування; інвестиційний лізинг; інвестиційний селенг. До залучених джерел відносять емісію акцій або інвестиційних сертифікатів (інвестиційних фондів і компаній); внески сторонніх вітчизняних і закордонних інвесторів до статутного фонду; кошти на цільове інвестування, надані державними організаціями і комерційними структурами [11]. Підкреслимо, що в традиційному розумінні джерела фінансування інвестиційних ресурсів це те, що вкладається в ці ресурси, тобто це їх основа. Виходячи з цієї позиції, вважаємо за можливе погодитися з такою точкою зору, що до складу позикових джерел треба відносити кредити банків та інших кредитних інститутів; доходи від продажу облігацій; цільовий державний кредит, спрямований на конкретний вид інвестування; сукупність машин і устаткування, придбаних за лізинговою угодою; права на використання майна, а до складу залучених – доходи від емісії акцій або інвестиційних сертифікатів; будь-які внески членів колективу до статутного фонду [10, с. 58].

Рисунок – Технологія формування ефективної інвестиційної політики підприємства роздрібної торгівлі

Виходячи з того, що будь-які джерела фінансування інвестиційних ресурсів мають і позитивні, і негативні характеристики, перед торговельним підприємством постає завдання обрати такі

джерела, які за конкретної ситуації є найоптимальнішими – або з позиції обсягу, або з позиції можливості та швидкості залучення, або з позиції мінімізації вартості залучення, або з інших позицій, які є на той момент пріоритетними для забезпечення його загальної стратегії розвитку.

Висновки. Використання уточненої технології дозволить підприємствам роздрібної торгівлі сформувати ефективну інвестиційну політику з урахуванням сучасних особливостей розвитку торговельної вітчизняної сфери. Це дає можливість набути підприємству стійких конкурентних переваг та активно розвиватися в умовах конкурентного середовища. Подальші дослідження спрямовуються на розробку ефективного механізму корегування інвестиційної політики з урахуванням мінливості чинників навколишнього середовища.

Список літератури

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – К. : ИТЕМ ЛТД, 1995. – 448 с.
2. Аптекар С. Оцінка ефективності інвестиційних проєктів / С. Аптекар // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 42–49.
3. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений / Д. Норткотт ; пер. с англ. под ред. А. Н. Шохина. – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1997. – 386 с.
4. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом : монографія / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
5. Хобта В. М. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємствах : монографія / В. М. Хобта. – Донецьк : Інститут економіки промисловості, 2005. – 312 с.
6. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємства / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.
7. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення : монографія / І. В. Журавльова [та ін.] ; за заг. ред І. В. Журавльової. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 428 с.
8. Попков В. П. Организация и финансирование инвестиций / В. П. Попков, В. П. Семенов. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.
9. Тодоряк О. Г. Особливості розробки інвестиційної політики підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / О. Г. Тодоряк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 73–77.
10. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства : монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ФОП Шейніна О. В., 2010. – 210 с.
11. Власова Н. О. Формування оптимальної структури капіталу у підприємствах роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, Л. І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 160 с.
12. Чорна М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств

роздрібної торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / М. В. Чорна. – Харків : ХДУХТ, 2010. – 426 с.

13. Виссема Х. Стратегический менеджмент и предпринимательство. Возможности для будущего процветания : [пер. с англ.] / Х. Виссема. – М. : Финпресс, 2000. – 271 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© М.В. Чорна, К.О. Головатюк, В.Ю.Тарасенко, 2013.

УДК 65.011.3:339.37

Н.С. Краснокутська, д-р екон. наук

В.М. Лачкова, доц.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Запропоновано моделі вибору методів управління комерційними ризиками на підприємствах торгівлі. Визначено зміст методів управління комерційними ризиками залежно від зовнішніх і внутрішніх чинників ризику. Розроблено формалізований критерій економічної доцільності вибору методів управління комерційними ризиками.

Предложены модели выбора методов управления коммерческими рисками на предприятиях торговли. Определено содержание методов управления коммерческими рисками в зависимости от внешних и внутренних факторов риска. Разработан формализованный критерий экономической целесообразности выбора методов управления коммерческими рисками.

The article brings forward the selection models of commercial risk management methods in the trade. It considers the content of commercial risk management methods, depending on the external and internal risk factors. The study explores the formal criteria of economic feasibility of the commercial risks management methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічні зв'язки, що виникають у процесі функціонування підприємств торгівлі, супроводжуються різноманітними ризиками, які необхідно своєчасно виявляти, оцінювати та врегульовувати, оскільки в ринковій економіці наслідки ризиків повністю покладаються на підприємця. За таких умов значення процесу управління комерційними ризиками, вибір адекватних методів управління ними зростає, що зумовлює необхідність розвитку його методологічного забезпечення.